

6-I-939

SAMOPOSLUGA „CVETNI TRG“

71.11.1950.

Vračar

Vračar

SKLADIŠTE

Beograd — Dunavska 26

TRGOVINSKO PREDUZEĆE -VRAČAR-

E-S-939

339.372.5

(156041)

29 IV 1968

DESETOGODIŠNJICA OSNIVANJA
PRVOG SUPERMARKETA

Vračar

1958-1968.

15. VIII 1957.

Radnički savet
odlučio da kupi
jednu prodavnicu
za samoposlu-
živanje

28. IV 1958.

Otvoran prvi
SUPERMARKET

Povodom otvaranja supermarketa „Cvetni trg“

Danas, deset godina od otvaranja prvog supermarketa u našoj zemlji, objektivni posmatrač ne može a da se ne zapita: Koliku je upornost i kakav smisao za novo i progresivno u trgovini trebalo imati, pa odlučiti se na otvaranje supermarket-prodavnice u tadašnjim uslovima?

Radni kolektiv trgovinskog preduzeća »Vračar« otvorio je ovaj supermarket zahvaljujući upravo tome što je našao dovoljno snage za taj pionirski poduhvat.

Baveći se prometom prehrambenih proizvoda na veliko i uviđajući da se za povećanje potrošnje i modernizaciju prodaje ovih proizvoda mora nešto učiniti, kolektiv »Vračara« je – znatno pre otvaranja supermarketa – došao na ideju da pristupi komercijalnom pakovanju proizvoda (za prodaju na malo).

... 9939 ...

1958.
1968.

Sledeća ideja – usvojena na sednici radničkog saveta 15. jula 1957. godine – bila je: otvoriti prodavnicu sa samoposluživanjem, skromniju, jeftiniju...

Odluka radničkog saveta ostvarena je 10 meseci kasnije, ali umesto skromne samousluge, Beograd je dobio prvi supermarket uređen i opremljen po svim pravilima koja važe u SAD, zemlji u kojoj su supermarketi i nastali. Bio je to kompletan supermarket izložen u američkom paviljonu na Zagrebačkom velesajmu, koji je »Vračar« atkupio i preneo u Beograd.

Koliko je ovaj potez u ona vreme značio »skok u budućnost«, neka posluži podatak da u 1958. godini u Austriji, Italiji i još nekim evropskim zemljama nije bilo nijednog supermarketa. Osim bombona, jedne vrste topljenog sira i nešto ulja (u flašama), naša industrija nije ništa drugo pako-

NA DAN OTVARANJA PRVOG SUPERMARKETA U JUGOSLAVIJI — ZVANICE OBILAZE PRODAVNICU

vale na način pogodan za samousluživanje; pakovanje svežeg mesa, voća, povrća i slično i prodaja u takvom stanju bili su nepoznata stvar pri postojanju mesarnica, »panja« i seljačke pijace. Ako se tome doda neverica na raznim stranama – da li će »ta pomodna stvar sa zapada« moći da uhvati korena u nas, zatim preuveličavanje opasnosti od krađa u prodavnici itd., dobija se potpunija slika uslova i atmosfere u kojima je otpočinjao rad prvi supermarket.

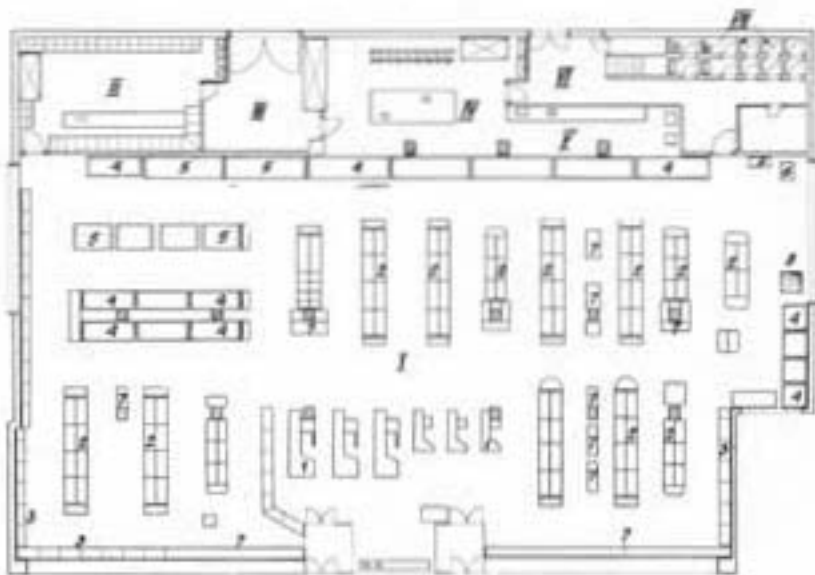
Ali, uprkos svemu, supermarket je 28. aprila 1958. godine svečano otvoren. Kao da se htelo da se simbolizuje pobeda novog nad starim, supermarket »Cvetni trg«, podignut je na ruševinama istoimene stare pijace, koja se sastojala od 21 prodavnice mesa, 23 prodavnice povrća i voća, 2 prodavnice »kolonijalne« robe – ukupno 46 malih prodavnica sa mesečnim prometom od 53 miliona starih dinara. Tome treba dodati poljoprivredne proizvode u svežem stanju koje su prodavali individualni poljoprivredni proizvođači. Supermarket »Cvetni trg« zamenio je sva ova prodajna mesta i već u prvim godinama premašio njihov promet, a u 1967. taj promet je bio četiri puta veći!

Sa otvaranjem supermarketa »Cvetni trg« otpočeo je, u stvari, proces otvaranja prodavnica sa samousluživanjem tipa supermarket u Beogradu i u drugim centrima naše zemlje. To je izvršilo značajan uticaj i na proizvodnju prikladne ambalaže i opreme, na nove poslovne aktivnosti.

U vreme kad obeležava desetogodišnjicu prvog supermarketa, »Vrtničar« ima već 25 takvih prodavnica

Legenda:

- I. PRODAJNI PROSTOR PRODAVNICE
- II. MAGACIN I PRIPREMA VOCA I POVRCA
- III. HODNIK ZA PRIJEM ROBE
- IV. ODELJENJE ZA PRIPREMU SVEZEG MESA I PERADEVINA
- V. ODELJENJE ZA PRIPREMU MLECNIH PROIZVODA
- VI. ULAZ ROBE ZA PRODAVNICU I MAGACINE NA SPRATU — ULAZ OSOBLJA
- VII. SANITARNE PROSTORJE I GARDEROBA
- VIII. MANIPULATIVNI HODNIK NA SPRATU
- IX. MAGACIN INDUSTRIJSKO-PREHRAMBENE ROBE
- X. MAGACIN INDUSTRIJSKO-NEPREHRAMBENE ROBE
- XI. KANCELARIJA SEFA, ZAMENIKA I POSLOVODA
- XII. KANCELARIJA ADMINISTRATIVNE SLUZHBE

1. OBRACUNSKA MESTA SA KASAMA
2. DVOSTRANE STELAZE (GONDOLI)
3. JEDNOSTRANE STELAZE (GONDOLI)
4. RASHLADNE VITRINE
5. BAZENI ZA VOCE I POVRCE
6. RAZNJEVI ZA PECENJE PILICA
7. RAZNI ELEMENTI ZA IZLAGANJE ROBE
8. KRIZNE STEPENICE ZA PODRUM

PIONIRI
SLAVLJENCI

KATICA NEŠIĆ

JANA KRŠMANOVIĆ

STANISLAVA JOVIĆ

MILADIJA DRAGOJLOVIĆ

DANICA VIDAKOVIĆ

RADMILA JEREMIĆ

Neprekidno
na radu
od dana
otvorenja
samoposluge
na „Cvetnom
trgu“

Pakovanje svežeg mesa

Pakovanje svežeg mesa pomoću specijalnog kartonskog podmetača i plastične folije, iz osnova je izmenilo način prodaje.

Na prvi dan poslovanja...

Prvi dan rada supermarketa protekao je u velikom interesovanju i potrošača i organizatora. Sećanje na taj dan danas liči više na anegdotu.

Već na samom ulazu potrošača dočekuje novost. Radnik na ulazu susreće kupce: »Izvolite, prihvatite korpu ili kolica« – i pruža žičanu korpu.

Iznenadeni ovim, neupućeni potrošači reaguju na razne načine: »Da li se baš mora?«, »Nemoj ti meni korpu!«, »Imam ja svoju korpu« itd. »Sramota je da ja u uniformi nosim korpu« – izjavljuje oficir. Neki pitaju: »Koliko košta ta korpa?«, »Zar baš moram da je kupim?«, »Kad je tako, daj mi onu drugu, izgleda mi bolja« i slično.

U prodavnici jedna starica negoduje: »Pa ovde, sinko, nema ko da me usluži«. Oni kupci koji nisu hteli da prihvate korpe, vraćaju se i traže korpe. Sve im je na dohvat ruke – uzimaju, zagledaju i stavljaju u korpe. Sve im je potrebno, sve im se dopada.

Pri izlazu sve se pakuje u lepe kese sa natpisom »Vračar«. »Bravo »Vračar«! – uzvikuju potrošači, – »Samo, da li će izdržati ovako dugo?«.

Šema organizacije prodavnice „Cvetni trg“

»Lopove koji potkradaju ovu radnju trebalo bi najstrože kazniti« – izražavaju glasno svoje mišljenje neki potrošači. »Eh, kada bi mogao da oživi moj otac, koji je pre rata bio trgovac, da vidi ovo« – uzvikuje jedan građanin.

Za prva dva dana prodate su velike količine robe. Gondole su se brzo praznile, brže nego što se moglo predvideti.

Novi način prodaje i ogroman pritisak potrošača iznenadio je osoblje supermarketa. Opterećeno starim shvaćanjem i naviknuta na stari način rada, teško se snalazilo. Navikli da dočekuju, usluže i isprate potrošače, oni ih prihvataju i s njima idu od gondole do vitrine, kroz ceo supermarket.

NA OGROMNOM PRODAJNOM PROSTORU U GONDOLAMA I VITRINAMA IZLOŽEN JE IZVANREDNO BOGAT ASORTI MAN ROSE

SAMOPOSŁUGA - CVETNI TRG - UVEK JE LANSIRALA NOVE
PROIZVOĐE NASE INDUSTRIJE

ROBA NIKADA RANLJE NIJE BILA TAKO PRIPREMLJENA ZA
PRODAJU.

SLOBODAN NOVIČIĆ

ĐORĐE JOVANOVIĆ

ŽIVOMIR PAVLOVIĆ

SLAVKO PAJEVIĆ

Rukovodioci
supermarketa
od osnivanja
do danas

Oprema supermarketa

Osnovnu opremu supermarketa čini oprema američkog supermarketa koji je bio izložen na Zagrebačkom velesajmu (u američkom paviljonu). Ukupna oprema je dopunjena nabavkom još nekih uređaja iz uvoza. Opremu sačinjavaju:

- pet frižider-vitrina za izlaganje i prodaju svežeg mesa, ukupne dužine od 15 metara, sa ogledalom u gornjem delu;
- sedam frižider-vitrina za duboko hlađenje po 2,4 metra dužine, ukupno 16,8 metara dužine. Upotrebljavaju se za smrznutu hranu i drugu robu kojoj je potrebna duboko hlađenje;
- tri vitrine za prodaju povrća i voća, dužine 10 metara, sa ogledalom u gornjem delu i mogućnošću prskanja i hlađenja vodom;
- tri troetažne rashladne vitrine za izlaganje i prodaju mleka i mlečnih proizvoda, u ukupnoj dužini od 4,50 metara;
- četiri bazena za prodaju voća, u kojima se rashlađivanje vrši pomoću leda ili prskanjem ledenom vodom;
- četrnaest gondola dugih po pet metara za izlaganje i prodaju razne prehrambene robe. Svaka od ovih gondola može da primi po 3 tone robe;

- šest kasa sa šest prikladnih postolja, od čega tri sa beskrajnom trakom za transport robe i dodatkom za prodaju cigareta;
- šest specijalnih stojećih ventilatora za letnje dane;
- četiri obične vage;
- jedna zidana rashladna komora za meso kapaciteta 5 tona, sa temperaturom -12° ;
- jedna zidana rashladna pretkomora za meso kapaciteta 5 tona, sa temperaturom 0° ;
- veći broj drugih delova opreme za izlaganje i prodaju raznovrsnih proizvoda, potreban broj korpi i kalica i dr.

Celokupna oprema supermarketa koštala je 36 miliona starih dinara, a adaptacija i proširenje samog objekta 32 miliona starih dinara, ili ukupno 68 miliona starih dinara.

Kolektiv »Vračara«, otvarajući prvi supermarket, morao je u isto vreme da rešava i pitanje pakovanja robe, jer tada proizvođači to praktično nisu uopšte radili. Ne radi se samo o pakovanju svežih proizvoda (meso i slično), već i raznih drugih osnovnih prehrambenih proizvoda (brašna, pirinča, kafe itd.). Isto tako, iz inostranstva su morali da se nabavljaju i razni savremeni materijali za pakovanje (plastične folije). Tako je »Vračar« morao za pakovanje robe da nabavi sledeću opremu:

- dozatore za razmeravanje zrnastih i drugih proizvoda;
- mašine za pakovanje u plastičnu ambalažu;
- razne aparate za pripremu i pakovanje mesa;
- uređaje za pakovanje mlečnih i suhomesnatih proizvoda u celofan i plastične folije i drugo.

Rezultati poslovanja supermarketa „Cvetni trg“

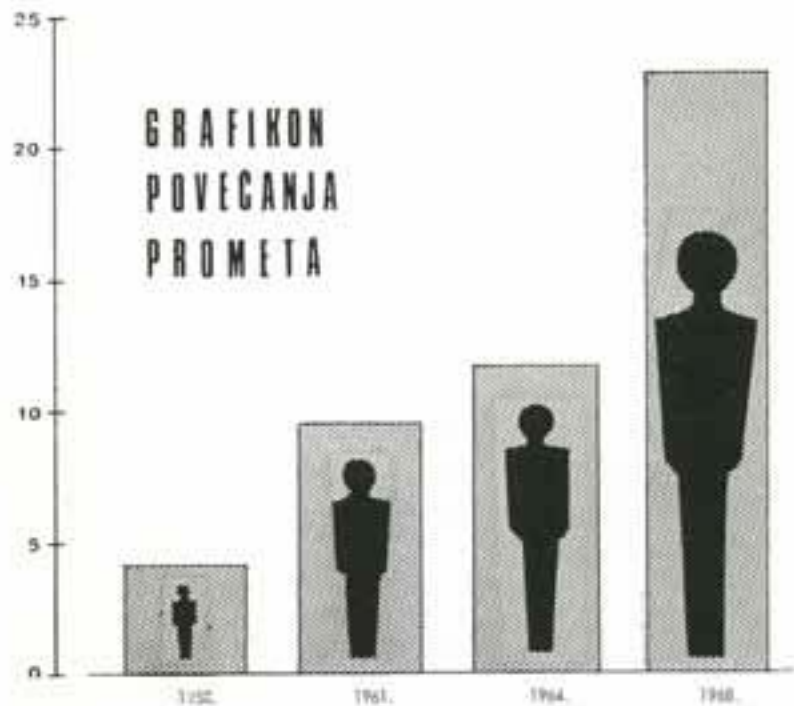
Rezultati rada supermarketa »Cvetni trg« prevazišli su sva očekivanja kolektiva. Ti rezultati su se iz godine u godinu rapidno poboljšavali.

Promet se povećavao po progresivnoj stopi, tako da se u toku 10 godina povećao 5,5 puta.

Prosečni mesečni promet se kretao ovako: 1958 – 36,530; 1959 – 43,107; 1960 – 59,080; 1961 – 78,408; 1962 – 86,020; 1963 – 88,410; 1964 – 99,840; 1965 – 132,040; 1966 – 175,850; – 1967 – 196,240; 1968 – 214,940.

Sada se u supermarketu prodaje prosečno svakog meseca: 34 tone hleba i peciva; 37 hiljada litara mleka; 17 tona mesa; 10 tona živine; 20 tona šećera; 10 tona krompira; 16 tona jabuka; 2 tone kafe; 27 hiljada flaša piva itd.

Pošto se broj zaposlenih nije bitno menjao – u toku proteklih 10 godina kretao se između 63 i 80 (u 1958. godini 80, u 1967. godini 78), to se i promet po jednom uposlenom (po tekućim cenama) povećavao približno u srazmeri sa povećanjem ukupnog prometa. Na osnovu toga može se zaključiti da se u toku 10 godina postojanja supermarketa povećavala i produktivnost zaposlenih. Kada se u ovom periodu isključi uticaj porasta

cena na promet i na taj način dobije fizički (količinski) promet po zaposlenom, proizlazi da se **produktivnost kolektiva supermarketa u toku 10 godina povećala oko 2,5 puta.**

Razlika u ceni posmatrana kroz prosečnu stopu (% od prometa), kretala se u toku 10 godina između 12,68% i 16,44%. U toku 7 godina ona se kretala između 13 i 14%, što se smatra niskom stopom kada se ima u vidu da supermarket posluje proizvodima u svežem stanju u čijem prometu mora da se ostvaruje znatna veća marža.

Stopa razlike u ceni (marža) kretala se po godinama:

1958	13,73%	1963	15,43%
1959	13,86%	1964	16,44%
1960	12,68%	1965	13,14%
1961	14,22%	1966	13,04%
1962	14,32%	1967	14,33%

Troškovi izraženi u % od prometa smanjili su se, u ukupnom iznosu, od 9,29% u 1958. na 5,54% u 1967. godini. Ovaj rezultat svedoči o ekonomičnosti poslovanja, naročito u odnosu na fiksne troškove.

Smanjenje pojedinih važnijih vrsta troškova (u % od prometa) pokazuje ovaj pregled:

	1958.	1957.
Otpis ambalaže	1,80	0,83
Kalo, rastur, lom i kvar	1,42	1,01
Usluge transporta	0,15	0,006
Kamate na anuitet	0,17	0,006
Amortizacija	0,88	0,42
Osvetljenje i voda	0,78	0,45

Dohodak i njegova raspodela – Dohodak se formirao kao rezultat ostvarenog prometa i troškova i kretao se od 13 miliona u 1958. do 187 miliona starih dinara u 1967. godini.

Za fondove je izdvojeno prvi put u 1959. godini simboličnih 835.000, pa se taj iznos u sledećim godinama povećavao da bi u 1967. dostigao maksimum od preko 44 miliona starih dinara.

Povećanje dohotka omogućilo je i stalni porast životnog standarda uposlenih. Njihovi lični dohoci povećali su se za 10 godina u proseku od 13.000 na 92.000 starih dinara mesečno (u nominalnom iznosu), dakle 7 puta.

Rentabilnost supermarketa – Normalno je što se od prvih dana vodilo mnogo računa o rentabilnosti supermarketa. To je, pre svega, bio prodajni objekt u koji je investirano neuobičajeno mnogo, pa su otplata kredita i drugi troškovi vezani za osnovna sredstva znatno teretili dohodak. I troškovi pakovanja robe (koji se najčešće nisu mogli da ukalkulišu u cenu) bili su neuporedivo veći nego u klasičnim prodavnicama; potreba pakovanja robe prouzrokovala je i povećanje broja uposlenih. Najzad, treba spomenuti i nešto veći iznos – nego u klasičnim prodavnicama – kalamajke, rastura, kvara i onih inventurnih razlika koje se ne mogu objasniti, a pripisuju se krađama.

Svi ovi uzroci bili su potencirani u uslovima početka rada jednog po karakteru sasvim novog trgovinskog objekta, kada je tek trebala sticati iskustva. Bilo je i sumnji u mogućnost rentabilnog poslovanja supermarketa.

I upravo zbog tih sumnji, svojevremeno je »Vračar« objavio faksimil originalnog obračuna iz kojeg se vidi da supermarket »Cvetni trg« ni u prvom periodu poslovanja tj. do kraja 1958. godine nije imao deficita. (videti stranu 9).

Kasnije je supermarket – zahvaljujući prednostima samousluživanja i stečenom iskustvu radnog kolektiva – ostvarivao sve veću stopu rentabilnosti.

Samoposluge „VRAČARA“ u Beogradu...

1. -Cvetni trg
2. Zvezdara
3. Dedinja
4. Karaburma
5. Banova brda
6. Dutanovac
7. Vaddovac
8. Senjak
9. Lekina brda
10. -29. novembar
11. Stari grad
12. Severni bulevar
13. Dorćol
14. Novi Beograd
15. -Kontum

...i drugim gradovima

- BAK
- TIVAT
- BUDVA
- ULCINI
- SAHAT KULA — TITOGRAĐ
- MORACA
- HERCEG-NOVI
- KOTOR
- PRIBOJ
- RIJSIC

